

Analyzing the Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in the Rehabilitation and Sustainability of Earthquake-Stricken Areas in Kermanshah Province

Bijan Rezaee¹ | Nader Naderi² | Faranak Karamian³ | Ehsan Khosravi⁴ | Fatemeh Parvin⁵

1. Corresponding Author, Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: rezaee61@yahoo.com
2. Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: naderi_ksh@yahoo.com
3. Department of Agriculture Extension and Education, Agricultural College, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: karamiyan.faranak@razi.ac.ir
4. Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: khosravi.ehsan@razi.ac.ir
5. Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: f.parvin@stu.razi.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 24 Feb 2022

Received in revised form:
04 Apr 2022

Accepted: 05 Apr 2022

Available online: 28 May 2022

Keywords:

Rehabilitation,
Sustainability,
NGOs,
Earthquake Affected
Areas,
Kermanshah Province.

Earthquake is a kind of natural crises that has caused a lot of damage to the affected communities in different dimensions throughout history. In this regard, NGOs, along with governmental organizations, can play an effective role in minimizing these harms and achieving maximum recovery and sustainability of these communities, if are planned properly. The main purpose of this research is to analyze of the role of non-governmental organizations (NGOs) in the rehabilitation and sustainability of earthquake-stricken areas in Kermanshah province. This research has applied a qualitative approach and directional content analysis method. The study population of this research is the NGOs active in the earthquake affected areas of Kermanshah province. The purposive sampling (a kind of snowball) has been used to select interviewees. Sampling continued to reach the theoretical saturation. In this study, theoretical saturation is obtained by reviewing 23 samples from the study population. Data collection is carried out through interviewing, observing and taking field observations, examining documents and often a combination of these methods. The findings reveal that the major activities of the NGOs in the areas of the earthquake include Needs Assessment and Information, Collecting and Distributing Goods, Providing Medical Services, Providing Psychological Advice, Providing Services to Children, Providing Services to Women, Providing Residential Services, Providing Health Services, Providing Environmental Services, Providing Social Services and Providing continuing education services. The results indicate that NGOs have played a significant role in rehabilitation and sustainability of earthquake-stricken areas, and with the right planning and policy, the maximum participation of active NGOs can be used as powerful arms in the reconstruction and sustainability of affected areas in future crises. Finally, some suggestions are provided based on the findings.

Cite this article: Rezaee, B., Naderi, N., Karamian, F., Khosravi, E. & Parvin, F. (2022). Analyzing the Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in the Rehabilitation and Sustainability of Earthquake-Stricken Areas in Kermanshah Province. *Geography and Environmental Sustainability*, 12 (2), 59-76. DOI: 10.22126/GES.2022.7537.2507

© The Author(s).

DOI: 10.22126/GES.2022.7537.2507

Publisher: Razi University

واکاوی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه

بیژن رضایی^۱ | نادر نادری^۲ | فرانک کرمان^۳ | احسان خسروی^۴ | فاطمه پروین^۵

۱. نویسنده مسئول، گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: rezaee61@yahoo.com
۲. گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: naderi_ksh@yahoo.com
۳. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: karamiyan.faranak@razi.ac.ir
۴. گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: khosravi.ehsan@razi.ac.ir
۵. گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: f.parvin@stu.razi.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زلزله یکی از انواع بحران‌های طبیعی است که در طول تاریخ در ابعاد مختلف آسیب‌های فراوانی را به جوامع تحت تأثیر خود وارد کرده است، در این راستا سمن‌ها در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌توانند در کنار سازمان‌های دولتی نقش مؤثری را در راستای به‌حداقل‌رساندن این آسیب‌ها و دستیابی به حداکثر بازاحیا و پایداری این جوامع ایفا نمایند. هدف کلی از انجام این پژوهش واکاوی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه است. این پژوهش با رویکرد کیفی و با به‌کارگیری روش تحلیل محتوا جهت‌دار انجام پذیرفت. جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل اعضا سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه بودند. برای انتخاب مصاحبه‌شوندگان از نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی استفاده شد. نمونه‌گیری تارسیدن به اشباع نظری ادامه داشت یعنی تا زمانی که داده جدیدی یافت نشد. در این تحقیق از طریق مصاحبه با ۳۸ نمونه از جامعه مذکور، اشباع نظری حاصل شد. جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه، مشاهده و یادداشت‌برداری میدانی، بررسی اسناد و مدارک یا اغلب ترکیبی از این روش‌ها صورت گرفت. قابلیت اعتماد از طریق فن مثلث‌سازی حاصل شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که فعالیت عمده سمن‌ها در مناطق زلزله‌زده در زمینه‌های نیازسنجی و اطلاع‌رسانی، جمع‌آوری و توزیع کالاهای مورد نیاز، ارائه خدمات پزشکی، ارائه مشاوره‌های روحی - روانی، ارائه خدمات به کودکان، ارائه خدمات به زنان، ارائه خدمات در زمینه اسکان، ارائه خدمات بهداشتی، ارائه خدمات زیست‌محیطی، ارائه خدمات اجتماعی و ارائه خدمات در زمینه ادامه تحصیل بود. نتایج نشان می‌دهند که سمن‌ها در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده نقش بسزایی داشته‌اند و در صورت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیح می‌توان از مشارکت حداکثری سمن‌های فعال به‌عنوان بازوهای پرتوان در بازسازی و پایداری مناطق آسیب‌دیده در بحران‌های آینده بهره برد. در پایان نیز بر اساس یافته‌ها پیشنهادها کاربردی نیز ارائه شد.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶ دسترسی آنلاین: ۱۴۰۱/۰۳/۰۷	
کلیدواژه‌ها: باز احیا، پایداری، سمن‌ها، مناطق زلزله‌زده، استان کرمانشاه.	

استناد: رضایی، بیژن؛ نادری، نادر؛ کرمان، فرانک؛ خسروی، احسان؛ پروین، فاطمه (۱۴۰۱). واکاوی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه. *جغرافیا و پایداری محیط*، ۱۲ (۲)، ۵۹-۷۶. DOI: 10.22126/GES.2022.7537.2507

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

مقدمه

زندگی جمعی بشر همواره با دو گونه مسئله عام پیش‌بینی‌پذیر «طبیعی» و «انسانی» مواجه بوده است. در پیدایش مسائل طبیعی، برخلاف مسائل انسانی، دست بشر چندان در کار نیست و این حوادث هرازگاهی رخ می‌دهند و فاجعه‌هایی دل‌خراش می‌آفریند. این فاجعه‌ها، وضعیتی بحرانی ایجاد می‌کنند که در چنین حالتی، روش‌های معمول کارایی ندارند. در بین مسائل و بحران‌ها، غافلگیری زلزله بیشتر است و در صورت نبود قدرت پیشگیری و آمادگی جامعه به فاجعه‌ای انسانی مبدل می‌شود که هم بر انسان و هم بر زیستگاه او و جامعه‌اش اثرات تخریبی مستقیم، غیرمستقیم و ثانویه برجای می‌گذارد. این شرایط، لزوم فعالیت‌های امدادسانی فردی، گروهی و جامعه‌ای را در بحران اجتناب‌ناپذیر می‌کند (آقابخشی، ۱۳۸۲).

بحران‌ها تأثیر قابل توجهی در جوامع دارد که بعد از وقوع آن‌ها، نیاز به مسکن، مشاوره و سایر خدمات ویژه احساس می‌شود (خسروی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Lawther, 2009). هرساله بیش از میلیون‌ها نفر از اثرات بحران‌ها رنج می‌برند و این رقم به نظر می‌رسد که در حال افزایش است. همراه با رشد افرادی که تحت تأثیر قرار گرفته‌اند، تعداد قابل توجهی از سازمان‌های غیردولتی یا سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)^۱ مجهز، برای مقابله با اثرات چنین بحران‌های طبیعی تشکیل شده‌اند (Charles et al., 2010). این سازمان‌های داوطلب، مستقل از دولت بوده و در عین غیرانتفاعی بودن، در خدمت مردم هستند و به همین دلیل، صدای مردم نامیده می‌شوند. سمن‌ها، نماد و واسطه مشارکت مردم هستند و مشارکت مردم نیز یکی از بازوهای اصلی ارتقای سلامت، کاهش فقر و بی‌عدالتی در سلامت جوامع است (دماری و همکاران، ۱۳۹۳). این سازمان‌ها که به طور مستقل یا با همکاری یکدیگر کار می‌کنند، مشارکت قابل توجهی در تلاش برای بازسازی پیدا کرده‌اند و در کنار سازمان‌های دولتی، بخشی جدایی‌ناپذیر از تلاش‌های امدادسانی را انجام می‌دهند (Mohanty, 2008). نمونه‌هایی از نقش سازمان‌های غیردولتی را می‌توان در مواردی همچون نقش آن‌ها در بازسازی ساختاری اجتماعی پس از زلزله کوبه ۱۹۹۵ در ژاپن (Shaw & Goda, 2004)، کمک در پروژه‌های مسکن دائمی پس از زلزله سال ۱۹۹۹ در ترکیه (Johnson, 2007)، ارائه کمک‌های امدادی به قربانیان پس از سیلاب ۱۹۹۸ در بنگلادش (Paul, 2003) و اجرای یک برنامه معیشت توان‌بخشی پس از سونامی ویرانگر در سال ۲۰۰۴ در هند یافت (Kilby, 2008)، لذا باید اذعان داشت که در تمام موارد مطرح‌شده، سمن‌ها نقش پررنگی داشته‌اند.

امروزه باتوجه به مشکلات فراوان فراروی بشر، برنامه‌ریزی مناسب در جهت توسعه، توسط یک دستگاه منفرد کاری بس دشوار است؛ بنابراین به سازمان‌هایی مانند سمن‌ها نیاز است که با بررسی نیازها و معیشت جوامع بحران‌زده، برنامه‌ریزی نموده و راهبردهای مناسب به کار گیرند (Christoplos et al., 2001) و به‌عنوان یک متولی اصلی در روند اقدامات پیشگیرانه (قبل از وقوع بحران) و بازسازی و باز احیا (در حین و پس‌ابحران) شناخته گردند (Sharma, 2004). سمن‌ها می‌توانند در جهت کمک به کاهش آسیب‌های وارده با یک چشم‌انداز درازمدت عمل نمایند (Gupta, 2006; Pugh, 1998) و به‌عنوان میانجی میان جوامع مردمی و ساختارهای قدرت بالا، موجب تسهیل بودجه و تصمیم‌گیری‌های کلیدی در سیاست و غیره گردند (Benson et al., 2001). به‌علاوه باتوجه به این مسئله که پس از وقوع بحران‌ها، بازیابی انسانی فراتر از بازسازی زیرساخت‌ها خواهد بود؛ لذا بازسازی رویه‌های اجتماعی روزمره و حمایت از شبکه‌هایی که سلامت جسمی و روحی را تقویت می‌کنند و رفاه و آسایش را ترویج می‌دهند، بسیار حائز اهمیت است (Weisler et al., 2006; Sizer & Evans, 2009) که این مهم می‌تواند توسط سمن‌ها انجام گردد.

با این اوصاف، باید به این مورد نیز اشاره گردد که اگرچه بسیاری از سازمان‌های غیردولتی در حوزه‌های گوناگون امدادسانی تخصص دارند، اما منابع محدود آن‌ها به این معنی است که همکاری و حمایت بخش دولتی با آنان ضروری بوده (خسروی و همکاران، ۱۳۹۶ الف؛ خسروی و همکاران، ۱۳۹۶ ب؛ خسروی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ در نتیجه سازمان‌های غیردولتی رویکردهای مشارکتی را برای حل مسائل انتخاب کرده‌اند (Lukaszczuk and Williamson, 2010)؛ در این زمینه Meier (۱۹۹۵) معتقد است که همکاری سازمان‌های غیردولتی با بخش دولتی بسیار مفید است. سازمان‌های

غیردولتی و دولت‌ها در زمینه تصمیم‌گیری و استفاده مشترک از منابع با یکدیگر همکاری دارند و موجب اثربخشی بهتر برنامه‌ها خواهند شد. عدم همکاری سمن‌ها با سازمان‌های دولتی در هنگام بروز فاجعه می‌تواند منجر به از بین بردن منابع زیاد و همچنین افزایش هزینه‌های اداری شود. به گفته یکی از مقامات وزارت بهداشت ایران پس از زلزله ۲۰۰۳ بم در ایران، در حالی که او به شدت سعی در راه‌اندازی بیمارستان‌های صحرایی و دفن مرده‌ها داشت، نمایندگان بیش از ۱۰۰ سازمان غیردولتی بین‌المللی به طور جداگانه خواستار همکاری با آنان شدند (Wood, 2004) و این امر موجب تسهیل در روند امداد رسانی شده بود.

به طور کلی، در مورد رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی می‌توان گفت که در پروژه‌های امداد رسانی و بازسازی مناطق آسیب‌دیده، دولت و سازمان‌های غیردولتی به نحوی شرکای یکدیگر محسوب می‌شوند (Aota & Murosaki, 2004) و می‌بایست در کنار هم و در راستای کاهش آسیب وارده به افراد آسیب‌دیده اقدام کنند. در صورت وجود این مشارکت، مسلماً مدیریت بحران‌ها به خوبی و با سرعت و کیفیت بالاتری صورت می‌گیرد؛ از طرفی می‌توانند در تمامی مراحل مدیریت بحران ایفای نقش نمایند. سمن‌ها و دیگر نهادهای مردمی نیز نشان دادند که می‌توانند بازوی مؤثری در کنار هلال احمر و دیگر سازمان‌های دولتی برای کمک‌رسانی به شهروندان آسیب‌دیده در زلزله باشند. در واقع یکی از کارهای مهمی که سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند انجام دهند، این است که در زمینه جلب کمک‌های مردمی و انتقال آن به مناطق آسیب‌دیده فعال باشند. دولت با داشتن بودجه و امکانات مالی و مادی وسیع و این سازمان‌ها با داشتن ایده، خلاقیت و جلب مشارکت مردمی، علاوه بر اینکه خانه‌های ویران شده زلزله‌زدگان را بازسازی می‌کنند، از به هم ریختگی و از هم پاشیدگی جامعه زلزله‌زده نیز جلوگیری می‌کنند و در زمینه جلب کمک‌های مردمی و انتقال آن به مناطق آسیب‌دیده فعال باشند تا از این طریق، آنان را به روال عادی زندگی‌شان بازمی‌گردانند (شمس و همکاران، ۱۳۹۰).

کشور ما با بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی بسیاری مواجه است. در این بین نباید از زلزله غفلت کرد؛ چراکه در کشور ما با توجه به زلزله خیر بودن، تقریباً هر چند وقت یکبار زلزله مهیبی جان عده‌ای را می‌گیرد و خسارات جانی، مالی و زیرساختی زیادی به بار می‌آورد. سازمان‌ها و گروه‌های مختلفی در جهت پیشگیری از این سوانح و بلاها و پس از وقوع نیز، در کاهش خسارات و تلفات و ساماندهی مردم آسیب‌دیده و بازسازی مناطق سانحه‌دیده درگیر هستند (بخشی‌نیا، ۱۳۹۳). در همین راستا در تاریخ ۲۱ آبان‌ماه ۱۳۹۶ زلزله‌ای با ۷/۳ ریشتری در ۱۱ کیلومتری بخش ازگله، ۳۲ کیلومتری شهرستان سرپل ذهاب در غرب مرکز استان کرمانشاه رخ داد که بیش از ۵۰۰ کشته و ۱۲ هزار مصدوم بر جای گذاشت. این زلزله به هفت شهرستان استان کرمانشاه و بیش از یک هزار روستای استان خسارت وارد کرده است. در این زلزله حدود ۳۰ هزار واحد مسکونی در کل استان کرمانشاه به طور کامل تخریب و یا دچار خسارت کلی و جزئی شده‌اند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۷: ۲۶).

زمین‌لرزه‌های زیادی در سراسر جهان اتفاق می‌افتد و قربانیان بسیاری را برجای می‌گذارد که زمین‌لرزه کرمانشاه نیز یکی از موارد بود. در چنین حالتی، دولت‌ها عمدتاً سیستمی برای تسکین، توان‌بخشی و بازسازی را پس از زلزله ایجاد می‌کنند و به اکثریت قربانیان خدمات استاندارد ارائه می‌دهند. در این بین، سازمان‌های غیردولتی فعالیت‌های خود را متفاوت از دولت‌ها، به انجام می‌رسانند. به‌ویژه در زمین‌لرزه‌های بزرگ، تقریباً غیرممکن است که دولت به تنهایی بتواند مشکلات به وجود آمده را حل نماید. شرکت‌های خصوصی، سازمان‌های غیردولتی و شهروندان نیز باید در کنار دولت، مسئولیت آمادگی، پاسخگویی و بازسازی را به عهده بگیرند. همکاری کامل در جامعه از شدت فاجعه می‌کاهد و جامعه‌ای امن را برای همگان به همراه خواهد آورد. از این منظر، وجود تحقیقاتی در زمینه نقش سازمان‌های غیردولتی در بازسازی پس از وقوع زلزله ضروری خواهد بود. زیرا نقش سازمان‌های غیردولتی بسیار مهم است (Aota & Murosaki, 2004)؛ اما با این وجود، تحقیقات اندکی در زمینه نقش سازمان‌های غیردولتی در بازسازی پس از فاجعه صورت گرفته است؛ لذا هدف از مطالعه حاضر، «واکاوی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه» است.

در راستای بررسی مبانی نظری پژوهش، در ادامه به بررسی مبانی و تعاریف سمن‌ها پرداخته می‌شود؛ سمن‌ها یکی از ابزارهای مهم توسعه و یکی از مؤثرترین و معتبرترین ملاک‌ها جهت سنجش و بررسی میزان مشارکت مردم در اداره امور کشورها به شمار می‌روند (محسنی و همکاران، ۱۳۹۲). این سازمان‌ها، پدیده‌ای جدید در حیات اجتماعی جوامع محسوب می‌شوند. این سازمان‌ها به دنبال بسیج نیروهای مردمی و داوطلب برای بهبود وضعیت جامعه، رفع کاستی‌ها، بروز و ظهور دیدگاه‌ها و دستیابی به توسعه پایدار هستند (قانع‌راد و حسینی، ۱۳۸۴). سازمان‌های غیردولتی برای اولین بار در سال ۱۹۴۹ توسط سازمان ملل مورد استفاده قرار گرفت (در کشور ما طبق مصوبه وزارت کشور سازمان‌های غیردولتی به نام سازمان‌های مردم‌نهاد یا به اختصار سمن نام‌گذاری شده است) و این اصطلاح را در مورد «هر گروه غیرانتفاعی داوطلبانه از شهروندان جهانی که در سطح محلی، ملی و بین‌المللی برای اهداف متنوع فرهنگی، اجتماعی، خیریه، تخصصی و صنفی تشکیل شده باشد» به کار می‌برند (زاهدی، ۱۳۸۸: ۴۲). تابه‌حال اصطلاحات مختلفی برای توصیف این سازمان‌ها به کار رفته است که مؤسسات داوطلبانه، مؤسسات غیرانتفاعی، سازمان‌های توسعه غیردولتی، سازمان‌های مردمی از این قبیل هستند. در تعاریف سازمان سلامت جهان، سازمان‌های مردم‌نهاد، بخش مهمی از سازمان‌های جامعه مدنی را تشکیل می‌دهند (گلشن پژوه، ۱۳۸۱: ۵۹).

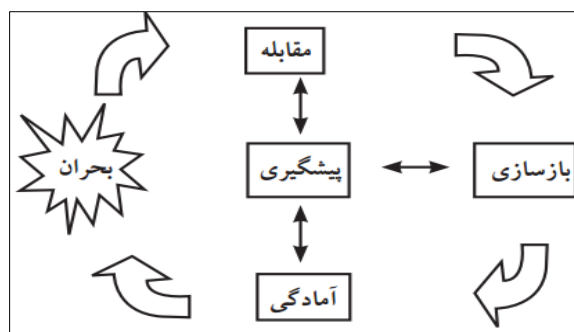
در تعاریف جهانی، سازمان‌های غیردولتی شامل جمعیت‌ها، گروه‌ها و نهادهای انسانی و خودجوش و برآمده از مردمی هستند که مهم‌ترین شاخصه خود را در استقلال از دولت تبیین می‌نمایند. امروزه سازمان‌های غیردولتی با فعالیت غیرانتفاعی و داوطلبانه در جهت رفاه و خدمات عمومی به انجام فعالیت می‌پردازند. این سازمان‌ها بنا بر تعریف بانک جهانی در کاهش دردها و افزایش منافع فقرا و حفظ محیط زیست، تأمین خدمات اجتماعی و توسعه اجتماع ملی فعال هستند. این سازمان‌ها در تمام عرصه‌های ملی و بین‌المللی فعالیت می‌نمایند و دامنه فعالیت آن‌ها از امور امدادی، رفاهی و مذهبی تا دفاع از حقوق بشر، پناهندگی و توسعه علوم و فناوری و امور زنان و جوانان را شامل می‌گردد (جمالوندی و جمالوندی، ۱۳۹۳).

از مهم‌ترین ویژگی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توان به غیردولتی بودن، غیرانتفاعی بودن، تمایل به استقلال، خودجوشی و نیاز طبیعی، غیرسیاسی بودن، مردم‌نهاد و داوطلبانه بودن، استقلال هویت، اشتراک اهداف، قانون‌مداری، آزادی عضویت، استقلال مالی و برخورداری از معافیت‌های مالیاتی آنان اشاره نمود (علوی، ۱۳۸۷: ۸۴). سمن‌ها، نماد و واسطه مشارکت اجتماعی هستند و مشارکت اجتماعی نیز یکی از بازوهای اصلی ارتقای سلامت، کاهش فقر و بی‌عدالتی در سلامت جوامع است (دماری و همکاران، ۱۳۹۳). مشارکت اجتماعی فرایندی سازمان‌یافته است که طی آن افراد جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی و با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص، منجر به سهیم‌شدن در منابع قدرت می‌گردند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰).

از آنجاکه این تحقیق به بررسی نقش سمن‌ها در مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه پرداخته است؛ لذا در ادامه مبانی نظری و تعاریف بحران بخصوص بحران زلزله و فرایند مدیریت بحران ارائه شده است. بحران‌ها به طور کلی به ۲ نوع طبیعی و انسان‌ساز دسته‌بندی می‌شوند، اما بحران‌ها از نوع طبقه‌بندی، نیازمند مدیریت هستند. بحران‌ها و پیامدهای ناشی از آنان در جهان حذف شدنی نیست و همیشه احتمال رخ داد آنان وجود دارد (Ghafory, 2005). در این بین یکی از مهم‌ترین و حائز اهمیت‌ترین بحران‌ها در سراسر کره زمین، زلزله است (شمس و همکاران، ۱۳۹۰). زلزله عبارت است از آزاد شدن ناگهانی انرژی بیش از حد در زیر پوسته زمین که در صورت بروز اغتشاش در زمان بسیار کوتاه رخ می‌دهد. در واقع زمین‌لرزه از آزاد شدن ناگهانی انرژی انباشته‌شده در سنگ‌های پوسته زمین به وجود می‌آید (Erdik et al., 2005: 2). احتمال وقوع بحران‌هایی مانند زلزله همواره امکان‌پذیر است و فقط از طریق برنامه‌ریزی صحیح و استفاده از شیوه‌ها و ابعاد جدید مدیریتی می‌توان از پیامدهای گوناگون، آسیب‌ها و مشکلات فراروی زلزله‌زدگان کاست (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰).

میلتی ادعان می‌دارد: مدیریت بحران فرایندی پیوسته است که از طریق آن افراد، گروه‌ها و جوامع تلاش می‌کنند از

خطرات و آسیب‌های ناشی از وقایع خطرناک جلوگیری نمایند و یا آن را به حداقل برسانند و یا در برابر آن، خود را بازسازی و بازاحیا کنند (Mileti, 1999). فرایند مدیریت بحران به ۴ مرحله آمادگی، ۱، مقابله، ۲، بازسازی، ۳ و کاهش خطر ۴ تقسیم می‌شود. مفهوم کاهش خطر بر اقداماتی در جهت تقلیل ریسک ناشی از سانحه‌ای خاص و نیز کاهش آسیب‌پذیری جامعه در برابر آن تمرکز دارد و آمادگی شامل اقداماتی می‌شود که موجب ارتقاء کارایی پاسخ جامعه به رخداد سانحه می‌گردد. پاسخ و بازسازی در مقطع پس از وقوع سانحه اتفاق می‌افتد و شامل تلاش برای تأمین نیازهای اساسی و بازسازی بلندمدت جامعه می‌شود. در مجموع هدف این ۴ مرحله مدیریت بحران کاهش تلفات انسانی، خسارات مالی و کالبدی در پیش، حین و پس از رخداد سانحه است (محیط‌زیست کانادا، ۲۰۱۱). شکل ۱ چرخه مدیریت بحران را نشان می‌دهد.

شکل ۱. چرخه مدیریت جامع بحران (حسینی، ۱۳۸۷: ۳۵).

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، در زمینه نقش سمن‌ها تحقیقات اندکی صورت‌گرفته که در زیر به بررسی مواردی چند از آن می‌پردازیم.

برخی از مطالعات مورد بررسی نشان دادند همکاری بین انواع مختلف سازمان‌های غیردولتی و دولت‌های محلی در زمینه بازسازی زلزله اتفاق افتاده در ونچوان مانند یک سامانه وجود داشت و تأثیر قابل توجهی در کاهش اثرات به وجود آمده داشته است (Xu & Cui, 2011; Xu & Du, 2010; Xu & Meng, 2011; Xu & Zhuo, 2011).

نتایج مطالعه وق نشان دادند که در طوفان‌های سال ۲۰۰۵ همراه با طوفان آیک، سازمان‌های غیردولتی کمک‌های مهمی در جهت بهبودی انسان‌ها نمودند (Waugh, 2006). باین‌حال، توانایی جوامع برای طراحی خدمات غیردولتی بسیار متغیر بوده است. در بسیاری از موارد، فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی در مقابله با سیاست‌های نامناسب و حمایت مالی قرار دارد که مانع مشارکت آنان در فعالیت‌های بازسازی شده است. علاوه بر این، سیاست‌های لازم برای حمایت از خدمات ضروری و شرکت‌های غیردولتی موردنیاز است. آمار نشان می‌دهد که پس از زلزله ونچوان سال ۲۰۰۸، حدود ۱۳۰ سازمان غیردولتی در نظر گرفته شده برای بیش از سه سال در کار بازسازی در سراسر جوامع آسیب‌دیده شرکت داشته‌اند. این سازمان‌ها هم سمن‌های ملی و هم سمن‌های بین‌المللی را شامل می‌شد. سمن‌های بین‌المللی سازمان‌های غیردولتی هستند که از سایر کشورها به یاری مناطق زلزله‌زده می‌روند. سمن‌ها به طور فزاینده‌ای برای توانایی آن‌ها در مقابله با مسائل توسعه مانند کاهش فقر، توسعه پایدار و حقوق بشر مهم هستند (Madon, 1999).

پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهند که سمن‌ها در مناطق زلزله‌زده می‌توانند در زمینه‌های زیر ایفای نقش کنند: ۱- ارائه فن‌های تسهیلگری در راستای کاهش آسیب‌پذیری جوامع و فقرزدایی آنان؛ ۲- جلب مشارکت آحاد مردم جهت مشارکت در مدیریت بحران؛ ۳- تسریع در ارائه خدمات به آسیب‌دیدگان از بحران؛ ۴- کمک‌رسانی و آموزش به مردم

1- Preparedness

2- Response

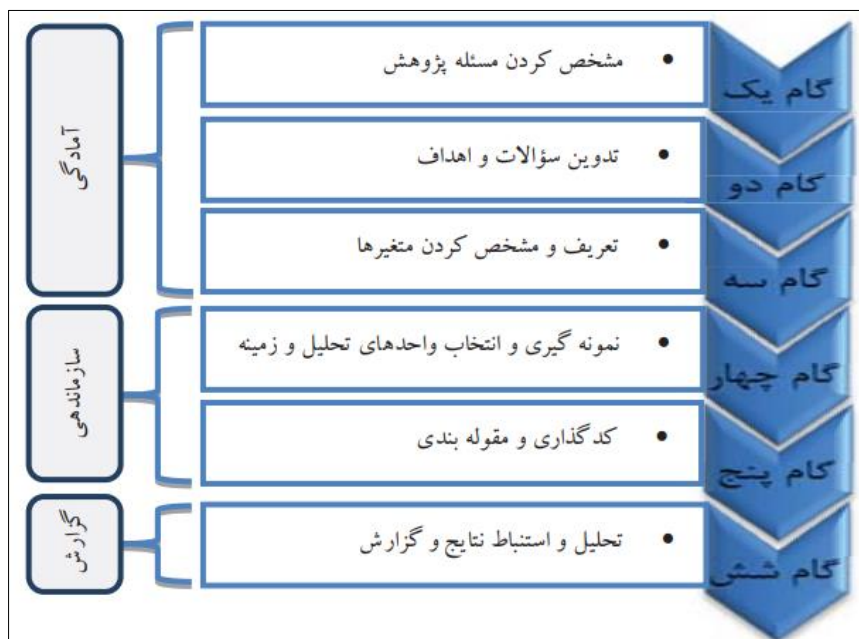
3- Recovery

4- Mitigation

5- Environment Canada (EC)

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر جزء تحقیقات توصیفی است که از نظر رویکرد، کیفی و با استفاده از روش تحلیل محتوا جهت‌دار^۱ انجام پذیرفته است. تحلیل محتوای کیفی یک روش تحقیق است که برای کشف درک افراد از پدیده‌های روزمره زندگی و تفسیر محتوای داده‌های ذهنی به کار می‌رود (منوچهری و همکاران، ۱۳۹۶). روش تحلیل محتوا کیفی صرفاً یک ابزار و فن برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیست بلکه یک روش پژوهش نیز است که برای انجام پژوهش و جمع‌آوری داده‌ها توسط پژوهشگران مختلفی بکار گرفته می‌شود (مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲)، به عبارتی دیگر پژوهشگرانی از قبیل (Krippendorff (1980); Morgan (1993); Neuendorf (2011) Kerlinger (1973); Weber (1991); Aloe & Kings (2007)؛ معروفی و یوسف‌زاده (۱۳۸۸) و باردن (۱۳۷۵) بیان نمودند که روش پژوهش تحلیل محتوا دارای مفروضات معرفت‌شناسی و دارای ساختاری برای گردآوری، تحلیل داده‌ها و سازمان دادن به داده‌ها جهت دستیابی به مدل یا نظریه است (به نقل از مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹۲). لذا با عنایت به توضیحات مذکور می‌توان گفت تحلیل محتوا کیفی یک روش پژوهش مستقل است که در راستای رسیدن به مدل‌ها، توصیف و تلخیص داده‌ها، استنباط از آن‌ها و تدوین مدل مورد استفاده قرار می‌گیرد (مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹۳)، به‌طور کلی مراحل که در تحلیل محتوا کیفی برای رسیدن به پاسخ سؤالات پژوهش باید طی کرد در شکل ۳ نمایان است.

شکل ۳. مراحل انجام روش پژوهش تحلیل محتوا کیفی (مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲)

جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل اعضا سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در مناطق زلزله‌زده دو شهرستان سرپل ذهاب و ثلاث باباجانی از توابع استان کرمانشاه هستند. فعالیت سمن‌های مورد مطالعه در حوزه‌های امدادگری، زیست‌محیطی، بهداشتی - درمانی، خدمات مشاوره‌ای، حمایتی (بخصوص حمایت از کودکان ایتم و زنان بی‌سرپرست و بیماران مبتلا به بیماری‌های خاص، روان‌شناختی و...) بودند.

طبق اظهار مصاحبه‌شوندگان عمده سمن‌ها بلافاصله پس از وقوع زلزله اقدام به فراخوان جهت جمع‌آوری اعضا و مشارکت اجتماعی نموده و در کمترین زمان ممکن در مناطق آسیب‌دیده حضور یافتند و در حوزه‌های مختلف آواربرداری، امدادگری، بهداشتی - درمانی، مشاوره‌های روان‌شناختی، اقدامات حمایتی، اسکان موقت، تأمین نیازهای اولیه برای افراد و خانوارهای آسیب‌دیده، جمع‌آوری و توزیع کمک‌های مردمی و... فعالیت داشتند. طبق اظهار نظر افراد

مورد مصاحبه مدت زمان حضور سمن‌ها در مناطق مورد مطالعه بسته به نوع فعالیت و نقش سمن‌ها متفاوت بود و از چند ماه تا دو سال پس از وقوع زلزله متغیر بود. برای شناسایی افراد، از روش نمونه‌گیری هدفمند متواتر^۱ از نوع گلوله برفی^۲ استفاده شد. معیار تعیین حجم نمونه، رسیدن به اشباع داده بود و از طریق مصاحبه با ۳۸ نفر اشباع داده حاصل شد. نمونه‌ها در حاشیه یک گردهمایی با عنوان بررسی نقش سمن‌ها در بازسازی مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه که مدعوین آن مسئولین اصلی سمن‌های فعال در مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه بودند و به میزبانی فرمانداری شهرستان سرپل‌ذهاب در اسفندماه سال ۱۳۹۶ برگزار گردید، شناسایی و متعاقباً پس از گردهمایی مذکور با نمونه‌های شناسایی شده جهت انجام مصاحبه هماهنگی‌های لازم به عمل آمد. ابزار پژوهش، مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته انفرادی مشاهده و یادداشت‌برداری میدانی، بررسی اسناد و مدارک یا اغلب ترکیبی از این روش‌ها بود. هم‌زمان با صحبت‌های مصاحبه‌شونده، نظرات آنان ثبت شد. لازم به ذکر است هر مصاحبه به طور میانگین ۳۵ تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید.

با استفاده از چهار مفهوم مرتبط از جمله مفاهیم اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و اطمینان‌پذیری به بررسی روایی و پایایی پژوهش پرداخته شد (Schwandt et al., 2007). در این راستا جهت اعتبارپذیری سعی شد تا در مرحله جمع‌آوری داده‌ها با طرح سؤال‌های متنوع از افراد کلیدی و بحث و تمرکز بیشتر بر سؤال اصلی پژوهش، زوایای مختلف مورد بررسی قرار گیرد. به‌علاوه در این بخش به منظور افزایش انتقال‌پذیری، از راهبرد درگیری بیشتر افراد شرکت‌کننده دارای تخصص‌های مختلف و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها در زمان‌های مختلف استفاده شد. در این مرحله جهت اطمینان‌پذیری از صحت نتایج به‌دست‌آمده، دست‌نوشته‌ها و مفاهیم استخراج شده در اختیار گروه پژوهش و سایر محققان قرار گرفت. در نهایت به منظور تأییدپذیری نتایج حاصل، پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل محتوا و استخراج مفاهیم، تدوین مقوله‌ها و رابطه ایجاد شده بین آنان مطرح شده، نتایج مجدد در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و پس از اظهارنظر، به تأیید آنان رسید. در نهایت به منظور انسجام بیشتر نتایج به‌دست‌آمده، یک‌بار دیگر نتایج توسط گروه پژوهش مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تحلیل محتوای کیفی با رویکرد جهت‌دار بهره گرفته شد. بر اساس نظریه هسیه و شانون رویکردهای تحلیل محتوا به سه دسته تحلیل محتوای عرفی یا قراردادی^۳، تحلیل محتوای تلخیصی یا تجمعی^۴ و تحلیل محتوای جهت‌دار تقسیم می‌شود (Hsieh & Shannon, 2005). گاه نظریه‌ها یا پژوهش‌های پیشین درباره یک پدیده مطرح هستند که یا کامل نیستند یا به تحلیل بیشتری نیاز دارند. در این حالت پژوهشگر کیفی، روش تحلیل محتوا با رویکرد جهت‌دار را برمی‌گزیند (باغ میرانی و همکاران، ۱۳۹۶).

تحلیل محتوای مصاحبه‌ها با استفاده از سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام گرفت. بدین صورت که ابتدا در کدگذاری باز، تمام یادداشت‌های حاصل از مصاحبه بازخوانی شده و مفاهیم اصلی استخراج شد. در مرحله کدگذاری محوری با توجه به قرابت معنایی مفاهیم استخراج شده، مقوله‌های محوری شکل گرفت و در نهایت در کدگذاری انتخابی با استفاده از تکنیک مقایسه دائمی نتایج و سیر داستان، ارتباط بین مقوله‌ها با یکدیگر و با مقوله اصلی مشخص شد.

نتایج

پس از پیاده‌سازی مطالب جمع‌آوری شده، در مرحله کدگذاری باز با مرور خط به خط داده‌ها، جملات مرتبط با موضوع پژوهش استخراج شد. حاصل این مرحله شناسایی ۵۱ مفهوم کلیدی در زمینه موضوع مورد پژوهش بود. سپس با توجه به ماهیت مفاهیم و ارتباط بین آنان، دسته‌بندی مقدماتی صورت گرفت و به هر یک از مفاهیم مذکور یک رمز داده شد؛ به طوری که هر یک از مفاهیم مستخرج شده در یک خوشه قرار گرفتند و به هر یک، رمزهایی از A تا K اختصاص یافت (جدول ۱). در پایان این مرحله، به نظر رسید که این مفاهیم کلیه نقش سمن‌های فعال در مناطق

1 Sequential Sampling

2 Snowball Sampling

3- Conventional content analysis

4- Summative content analysis

زلزله‌زده استان کرمانشاه را منعکس کرده است و در چند مراجعه بعدی مفاهیم تکراری حاصل گردید. در واقع اشباع نظری حاصل شد و به‌نوعی اعتبار درونی داده‌ها نیز در این مرحله مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۱. مفهوم‌سازی داده‌ها (کدگذاری باز)

ردیف	مفاهیم	کد
۱	شناسایی مناطق و افراد آسیب‌دیده از زلزله	A1
۲	نیازسنجی کالاهای موردنیاز افراد آسیب‌دیده بخصوص در هنگام پخش اولیه کالاهای ضروری به آنان	A2
۳	شناسایی خانوارهایی که منزل خود را از دست داده‌اند و نیازمند سکونتگاه هستند	A3
۴	اطلاع‌رسانی در زمینه کالاهای موردنیاز مناطق زلزله‌زده به مسئولان مربوطه	A4
۵	اطلاع‌رسانی در زمینه کالاهای موردنیاز مناطق زلزله‌زده به افراد خیر سایر مناطق کشور از طریق فضای مجازی	A5
۶	اطلاع‌رسانی در زمینه کالاهای موردنیاز مناطق زلزله‌زده به سایر سمن‌ها در سایر مناطق کشور از طریق فضای مجازی	A6
۷	برقراری ارتباط بین سمن‌های حاضر و فعال در منطقه در راستای جلوگیری از دوباره کاری و موازی کاری	A7
۸	جمع‌آوری کمک‌های مردمی (نقدی و غیرنقدی) در سایر مناطق با همکاری سایر سمن‌ها	B1
۹	بسیج افراد بومی جهت توزیع کالاها در سطح منطقه	B2
۱۰	ارتباط با معتمدین محله‌ها و روستاها جهت نیازسنجی در مراحل توزیعی بعدی و توزیع کالاهای موجود	B3
۱۱	توزیع کمک‌های مردمی در بین افراد آسیب‌دیده	B4
۱۲	پرداخت کمک‌های نقدی به افراد زلزله‌زده	B5
۱۳	تشکیل گروه‌های پزشکی و اعزام آنان به مناطق آسیب‌دیده	C1
۱۴	شناسایی نیازهای درمانی افراد بیمار و آسیب‌دیده	C2
۱۵	شناسایی افراد بیمار که حتی بیماری آنان از آسیب‌های زلزله نشأت نگرفته است (بیماران خاص و...)	C3
۱۶	اقدام به درمان‌های سرپایی اعم از بخیه و... توسط گروه‌های پزشکی	C4
۱۷	اقدام به جمع‌آوری داروها (بخصوص از ارتش و داروخانه‌ها) و توزیع آنان	C5
۱۸	معرفی بیماران به درمانگاه‌های درمانی در سطح استان جهت ادامه درمان و مداوای رایگان	C6
۱۹	ایجاد پایگاه‌های روحی - روانی در سطح مناطق زلزله‌زده	D1
۲۰	تشکیل و اعزام گروه‌های مشاوره روانی به مناطق مختلف زلزله‌زده	D2
۲۱	شناسایی افرادی که به علت ازدست‌دادن بستگان در معرض خودکشی بودند و ارائه خدمات روحی روانی به آنان	D3
۲۲	همدردی با افراد داغ‌دیده و شرکت در مراسم‌های ترحیم خانوارها در راستای آرامش و مشاوره‌های روانی	D4
۲۳	شناسایی نیازهای کودکان زلزله‌زده (مادی و غیرمادی)	E1
۲۴	توزیع پوشاک بچه و سایر مواد بهداشتی موردنیاز کودکان	E2
۲۵	تأمین نیازهای درمانی و دارویی کودکان آسیب‌دیده	E3
۲۶	جمع‌آوری و پخش اسباب‌بازی در بین کودکان مناطق زلزله‌زده	E4
۲۷	برگزاری بازی‌های گروهی (بازی‌درمانی) در بین کودکان	E5
۲۸	نقاشی گروهی با کودکان	E6
۲۹	برگزاری جنگ شادی برای کودکان از طریق هماهنگی با سایر سمن‌های کشور و دعوت از افراد طنز	E7
۳۰	در اختیار قراردادن کانکس و سرویس‌های بهداشتی به گروه‌های طنز بخش کودکان	E8
۳۱	شناسایی نیازهای درمانی، بهداشتی و روحی - روانی دختران، زنان و بخصوص زنان باردار	F1
۳۲	تحت پوشش قراردادن زنان باردار و ارائه خدمات پزشکی و دارویی به آنان	F2
۳۳	معرفی زنان باردار به مراکز درمانی در مرکز استان	F3
۳۴	توزیع اجناس بهداشتی موردنیاز زنان و دختران	F4
۳۵	ارائه آموزش‌های برای دفاع دختران و زنان از خود در برابر ناهنجاری‌ها	F5
۳۶	ارائه طرح‌ها به سازمان‌های مربوطه در زمینه توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در مناطق زلزله‌زده	F6
۳۷	تهیه و توزیع چادر در اسکان اضطراری در بین خانوارها	G1
۳۸	تهیه و توزیع کانکس در اسکان موقت در بین خانوارهای نیازمند سکونت	G2
۳۹	هماهنگی جهت خرید و ساخت کانکس‌های سرویس‌های بهداشتی	H1
۴۰	خرید و نصب آبگرم کن و ارسال و توزیع آن در بین مناطق نیازمند	H2

ادامه جدول ۱.

ردیف	مفاهیم	کد
۴۱	توزیع انواع مواد بهداشتی اعم از شوینده‌ها مانند شامپو، صابون و... در بین مناطق مختلف	H3
۴۲	توزیع لباس‌های بهداشتی زیر در بین افراد زلزله‌زده	H4
۴۳	اقدام به جمع‌آوری زباله‌های رها شده در مناطق اسکان‌یافته	I1
۴۴	اقدام به توزیع نایلون‌های زباله در بین مناطق اسکان‌یافته	I2
۴۵	برنامه‌ریزی جهت اشتغال‌زایی پایدار مناطق آسیب‌دیده	J1
۴۶	تشکیل کارگاه‌های اشتغال‌زایی توسط سمن‌ها	J2
۴۷	دعوت از کارآفرینان و اقتصاددانان مطرح جهت مشاوره در کارگاه‌های اشتغال‌زایی	J3
۴۸	ارائه طرح جهت اشتغال‌زایی پایدار به دستگاه‌های مربوطه	J4
۴۹	تهیه منابع درسی جهت ارتقا پیشرفت تحصیلی آنان	K1
۵۰	مشاوره‌های تحصیلی به دانش‌آموزان و کنکوری‌ها (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری)	K2
۵۱	بررسی وضعیت تحصیلی و میزان پیشرفت آنان به صورت هفتگی	K3

همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، سمن‌ها در زمینه‌های مختلفی به ایفای نقش در مناطق زلزله‌زده پرداخته‌اند.

نتایج نشان دادند که سمن‌ها پس از بررسی شرایط موجود و شناسایی افراد آسیب‌دیده، به نیازسنجی کالاهای موردنیاز افراد آسیب‌دیده نمودند. این امر صرفاً به ساعات و روزهای اولیه حادثه محدود نبود؛ بلکه نیازسنجی همواره به‌عنوان یک فرایند در حال انجام بود، به‌طوری‌که اعضای برخی از سمن‌ها اذعان کردند که در حین پخش کالاها در بین افراد آسیب‌دیده از آنان می‌پرسیدند «چه کالاها و اجناسی را نیاز دارند» و از طریق ارتباط با مسئولان ذی‌ربط و خیرین سعی در برآورده نمودن نیازهای نقدی و غیرنقدی آنان نمودند. سپس کمک‌های مردمی را با کمک مردم و سازمان‌های محلی (دهیاری و شورا)، بین زلزله‌زدگان تقسیم نمودند. علاوه بر خدمات مادی، برخی از مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که نسبت به ایجاد پایگاه‌های روحی - روانی در سطح مناطق زلزله‌زده فعالیت داشته‌اند و به‌محض ورود به مناطق زلزله‌زده نسبت به تشکیل و اعزام گروه‌های مشاوره روانی به مناطق مختلف زلزله‌زده و ویزیت افرادی که از نظر روانی آسیب‌دیده بودند، پرداختند. آنان بیان کردند شناسایی افرادی که به علت از دست‌دادن بستگان در معرض خودکشی بودند را در اولویت کار خود قرار داده و روند درمانی آنان را مرتباً چک کرده‌اند.

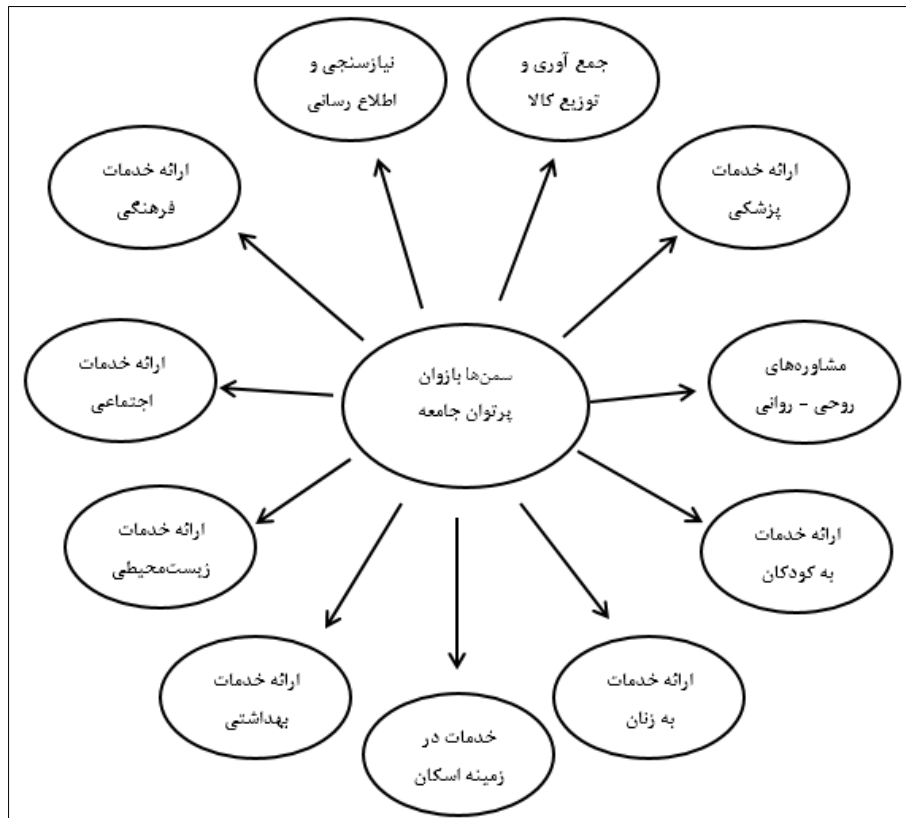
برخی از اعضای سمن‌ها به فراهم‌آوردن شرایط تفریح و سرگرمی برای کودکان اشاره نمودند. در این زمینه یکی از اعضای سمن‌ها بیان داشت «جمع‌آوری و پخش اسباب‌بازی در بین کودکان، برگزاری بازی‌های گروهی، نقاشی گروهی با کودکان بهترین حسی بود که من در میان آن فاجعه بزرگ تجربه کردم». در این بین، برخی از سازمان‌های مردم‌نهاد نیز حمایت از دختران و زنان آسیب‌دیده را در دستور کار خود قرار دادند و به آموزش‌های لازم به آنان در زمینه کنار آمدن با شرایط موجود پرداختند. توجه به مسائل بهداشتی (خرید و نصب آب‌گرم کن و ارسال و توزیع آن در بین مناطق نیازمند، توزیع انواع مواد بهداشتی اعم از شوینده‌ها مانند شامپو، صابون و...) و اسکان خانوارها (توزیع چادر و سپس کانکس) نیز از مواردی بود که جامعه مردم‌مطالعه به بیان آن پرداختند.

تشکیل کارگاه‌های اشتغال‌زایی توسط سمن‌ها و همچنین دعوت از کارآفرینان و اقتصاددانان مطرح جهت مشاوره در کارگاه‌های اشتغال‌زایی از جمله اقدامات دیگری بود که سازمان‌های مردم‌نهاد در آن نقش مثبتی داشتند و به‌علاوه از محیط‌زیست نیز غافل نشدند؛ در این زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان داشت: «پس از اسکان خانوارهای آسیب‌دیده در مناطق زلزله‌زده، به دلیل تراکم بالای این خانوارها در مناطق اسکان‌یافته، با حجم وسیعی از زباله‌ها روبرو بودند که هم از نظر بهداشتی و هم از نظر زیست‌محیطی رهاکردن این زباله صحیح و درست نبود؛ لذا با هماهنگی با سایر سمن‌ها و بسیج مردم بومی اقدام به جمع‌آوری زباله‌های رها شده در مناطق اسکان‌یافته نموده و سپس نایلون‌های را در بین مناطق اسکان‌یافته توزیع کردیم». به‌علاوه، نتایج تحقیق نشان از اجرای خدمات فرهنگی

سمن‌ها نیز بود. در این زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان داشت که «در حین فعالیت در مناطق زلزله‌زده متوجه شدیم بسیاری از دانش‌آموزان به علت اینکه منابع درسی آنان در زیر آوارها به‌جامانده است برای ادامه تحصیل با مشکلات کتاب، دفتر و... مواجه هستند؛ لذا با هماهنگی به‌عمل آمده، نسبت به تهیه منابع درسی اقدام کردیم».

مفاهیم اساسی استخراج شده در جدول ۱ نشان‌داده شده است؛ لذا با توجه به شفاف بودن عبارتهای جدول و از طرفی جلوگیری از هجو و تکرار مکررات، از بیان دوباره آن خودداری می‌گردد.

در مرحله بعد یعنی کدگذاری محوری طبقات تشکیل شده، توسعه داده شد، به طوری که با مقایسه مداوم داده‌های کدگذاری شده با یکدیگر، زیر طبقه‌ها در قالب خوشه‌هایی متناسب با طبقات، سامان یافتند. در نهایت، ۱۱ طبقه جامع‌ومانع از فعالیت‌ها سمن‌ها در مناطق زلزله‌زده تشکیل و هر یک متناسب با بار مفهومی نام‌گذاری گردید که به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: نیازسنجی و اطلاع‌رسانی (A1 - A7)، جمع‌آوری و توزیع کالاهای موردنیاز (B1 - B5)، ارائه خدمات پزشکی (C1 - C6)، ارائه مشاوره‌های روحی - روانی (D1 - D4)، ارائه خدمات به کودکان (E1 - E8)، ارائه خدمات به زنان (F1 - F6)، ارائه خدمات در زمینه اسکان (G1 - G2)، ارائه خدمات بهداشتی (H1 - H4)، ارائه خدمات زیست‌محیطی (I1 - I2)، ارائه خدمات اجتماعی (J1 - J4) و ارائه خدمات فرهنگی (K1 - K3). محققان در مرحله پایانی یعنی کدگذاری انتخابی با مرور خط سیر داستانی، تلفیق و توأم کردن طبقات و درک رابطه آنان بر اساس رفت و برگشت‌های مداوم و با دیدی تجمعی و بازبینی طرح از لحاظ انسجام درونی و نداشتن خلل در منطق آن، به یکپارچه‌سازی و پالایش تحقیق انجام‌گرفته اقدام نمودند و تمامی مراحل پژوهش را با دیدی کل‌نگر مرور کردند؛ این سامانه بازنگری در روش تحلیل محتوا جهت‌دار به پژوهشگران امکان داد تا کاستی‌ها را برطرف نمایند و سپس به‌منظور سنجش اعتبار تحقیق، یافته‌های خود را با مصاحبه‌شوندگان در میان گذاشته و پس از تأیید نهایی ایشان، سرانجام، طبقه‌های استخراج شده، حول یک مفهوم محوری یعنی «سمن‌ها بازوان پرتوان جامعه»، قرار گرفتند و مدل پژوهش شکل گرفت. (شکل ۴).

شکل ۴. مدل تجربی پژوهش؛ نقش سمن‌ها در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه

بحث

همان‌طور که نتایج تحقیق نشان دادند سازمان‌های مردم‌نهاد نقش کلیدی در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه ایفا نمودند. نقش‌های آن‌ها از مرحله اول یعنی نیازسنجی گرفته تا موارد مربوط به تحصیل نوجوانان و جوانان در این مناطق، بسیار پررنگ و حائز اهمیت است. از آنجاکه سازمان‌های مردم‌نهاد برآمده از دل مردم هستند، در مواردی که جامعه با یک بحران جدی مانند زلزله مواجه می‌شود، می‌توانند ظرفیت‌هایی را از خود نشان دهند که شاید دولت نتواند آن ظرفیت‌ها به نمایش بگذارد؛ البته این به معنی عدم فعالیت دولت در این موارد نیست بلکه سمن‌ها در کنار دولت می‌توانند نقش مؤثری را داشته باشند.

نتایج این مطالعه نشان دادند که سمن‌های مورد مطالعه، در زمینه‌های مختلفی از جمله ارائه خدمات پزشکی، ارائه مشاوره‌های روحی - روانی، ارائه خدمات به زنان و کودکان و ... به ایفای نقش پرداخته‌اند؛ در این زمینه می‌توان گفت از آنجاکه نهادهای مردمی به طور مداوم در ارتباط با مردم هستند و برنامه‌ریزی منظمی برای آمادگی و تجهیز خود و همچنین تجهیز مردم دارند، می‌توانند در مواقع بحران، نیروی انسانی، امکانات و افراد متخصص مثل پزشکان، روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و مددکاران اجتماعی را به‌فوریت بسیج کنند و با استفاده از مهارت‌های آنان در مدت‌زمان کوتاهی به آسیب‌دیدگان یاری رسانند و از این طریق از آلام مردم زلزله‌زده بکاهند.

نتایج مطالعه حاضر نشان دادند که سمن‌ها کمک‌های مردمی (نقدی و غیرنقدی) در سایر مناطق با همکاری سایر سمن‌ها و افراد خیر را جمع‌آوری نموده و آن را با کمک مردم و سازمان‌های محلی (دهیاری و شورا)، بین زلزله‌زدگان تقسیم نمودند که این نتیجه با نتایج مطالعات Xu and Cui, 2011; Xu and Du, 2010; Xu and Meng, 2011; Xu and Zhuo, 2011 هم راستا هستند؛ چراکه این محققان نیز در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که همکاری بین انواع مختلف سازمان‌های غیردولتی و دولت‌های محلی در زمینه بازسازی زلزله اتفاق افتاده در ونچوان مانند یک سامانه وجود داشت و تأثیر قابل توجهی در تخفیف اثرات به وجود آمده داشته است. این نتیجه نشان از یک سرمایه اجتماعی والا دارد که سمن‌ها از آن برخوردارند و آن اعتماد است. سرمایه‌ای که شاید امروزه به‌سختی بتوان آن را یافت؛ در ماجرای باز احیا زلزله کرمانشاه مردم سایر مناطق به سازمان‌های مردم‌نهاد اعتماد کردند و کمک‌های خود را در اختیار این سازمان‌ها گذاشته و همکاری خوبی با آن‌ها داشتند.

همچنین نتایج مطالعه حاکی از توانایی سازمان‌های غیردولتی در ایجاد برنامه‌های سرگرمی، مشاوره‌ای برای کودکان، زنان و آسیب‌دیدگان روحی و روانی؛ و همچنین ارائه خدماتی در حوزه سلامت و بهداشت بود؛ این امر نشان می‌دهد که این سازمان‌ها نه تنها در زمینه مادی بلکه مهم‌تر از آن، در زمینه روحی و روانی نقش مثبت و ارزنده‌ای داشتند و در این زمینه یاری‌رسان بخش دولتی بودند. این نقش آن‌ها پس از وقایعی همچون زلزله، بسیار مهم و حیاتی است زیرا حمایت‌های روانی و اجتماعی از آسیب‌دیدگان یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که نیازمند توجه است. این یافته با نتایج مطالعات Twigg et al, 2000; Sharma 2004, ODI, 2005; Benson et al, 2001; Chopra, 198 همخوانی داشت؛ این محققان نیز در مطالعات خود بر نقش مشاوره‌ای سمن‌ها تأکید داشتند. ارائه خدمات مشاوره‌ای با تأکید بر آسیب‌دیدگان روحی و روانی و حتی مالی برای افرادی که بیشترین آسیب روحی - روانی و مالی را از بحران‌ها دیده‌اند همواره مورد تأکید بوده است و باید در دستور کار مسئولین در مدیریت جامع بحران‌ها قرار گیرد.

نتایج مطالعه حاکی از آن بود که برخی از سمن‌ها به اقدامات اجتماعی فعالیت داشتند. آنان بیان نمودند که پس از اسکان موقت، نسبت به برنامه‌ریزی جهت اشتغال‌زایی پایدار مناطق آسیب‌دیده پرداخته‌اند و فعالیت‌هایی از قبیل تشکیل کارگاه‌های اشتغال‌زایی و همچنین دعوت از کارآفرینان و اقتصاددانان مطرح جهت مشاوره در کارگاه‌های اشتغال‌زایی و تشکیل گروه‌ها و کانال‌های تلگرامی با آنان فعالیت داشته‌اند؛ Twigg et al., (2000); Sharma (2004); ODI (2005); Benson et al., (2001); Chopra, (1989) در مطالعات جداگانه خود بیان نمودند که از مهم‌ترین اقدامات باید به توانمندسازی جوامع آسیب‌دیده با تأکید بر فقرزدایی پرداخته شود به‌عبارت‌دیگر باید به بعد

اجتماعی افراد و جوامع آسیب‌دیده در بازاحیا و پایداری مناطق بحران‌زده توجه شود؛ بنابراین این نقش سمن‌ها، اهمیت آنان را در مرحله «بازسازی» به‌خوبی نشان می‌دهد. در این مرحله سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه توانمندسازی جوامع محلی و همچنین ارزیابی خدمات ارائه شده با مؤلفه‌های توسعه پایدار به ایفای نقش پرداختند و این مهم، نشان از اهمیت مقوله‌ای تحت عنوان «مدیریت بحران مردم‌محور» است که سمن‌ها آن را به‌خوبی به منصف ظهور گذاشتند، همچنان که اسناد بین‌المللی مدیریت بحران بر این موضوع تأکید اساسی داشته‌اند.

نتیجه‌گیری

هدف کلی از انجام این پژوهش واکاوی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در بازاحیا و پایداری مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه بود. در کل با کمی دقت در یافته‌ها، به‌سادگی می‌توان دریافت که سازمان‌های غیردولتی تا چه اندازه می‌توانند نقش بزرگ و مهمی را در تمام مراحل کاهش خسارت‌های ناشی از زلزله داشته باشند، هم در زمینه نیازهای مادی و هم در زمینه نیازهای روحی و روانی و هم در سطح نیازهای اجتماعی؛ چراکه زلزله مشکلی است که تمام جوانب یک جامعه را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و صدمات اجتماعی و روحی و روانی آن، بالطبع بیشتر از صدمات مادی است که می‌تواند مدت‌ها افراد زلزله‌زده را تحت‌تأثیر قرار دهد. با عنایت به اینکه ایران یک کشور زلزله‌خیز است، باید سعی گردد که از طریق برنامه‌ریزی‌های علمی و اصولی و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی مانند مشارکت اجتماعی و جلب اعتماد عموم، تهدیدات ناشی از بحران‌ها به فرصت‌هایی در جهت بازسازی و باز احیا مجدد مناطق آسیب‌دیده بر اساس اصول توسعه و به‌طور کلی تحقق توسعه درون‌زا تبدیل گردند. در این راستا سمن‌ها در جلب مشارکت مردمی و اجتماعی بخصوص در زمان بروز بحران‌ها نقش اساسی دارند که در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌توان از توانایی آنان حداکثر بهره را در راستای بازاحیا بر اساس اصول توسعه‌یافتگی برد؛ لذا باید بهره‌گیری از توان سمن‌ها و حمایت‌های مادی و غیرمادی از آنان در اولویت برنامه‌ریزی‌های سیاستگذاران قرار گیرد.

همچنین در این زمینه و باتوجه به نتایج تحقیق، می‌توان پیشنهادهای کاربردی زیر را ارائه نمود:

- نتایج پژوهش نشان دادند که سمن‌ها در زمینه جلب اعتماد عمومی نقش مهمی را ایفا نمودند به‌نحوی که در جمع‌آوری کمک‌های نقدی و غیرنقدی و یا حتی فراخوان برای بهره‌گیری از مشارکت مردم در ارائه خدمت به آسیب‌دیدگان نقش کلیدی را ایفا نمودند. به‌عنوان نمونه ایجاد سرپناه برای زلزله‌زدگان و ارائه نیازهای اولیه غذایی، دارویی و بهداشتی به خانواده‌های آسیب‌دیده، از جمله اقدامات سازمان‌های مردم‌نهاد در زلزله اخیر بود. برای بهره‌برداری شایسته از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد پیشنهاد می‌گردد به مؤلفه‌هایی چون تقویت اعتماد عمومی به سمن‌ها و تقویت مشارکت اجتماعی در جامعه پرداخته شود؛ مطبوعات و صداوسیما در خصوص ترویج سازمان‌های مردم‌نهاد در کشور نقش اساسی دارند که بایر از ظرفیت آنان بهره گرفته شود پیشنهاد می‌گردد دولت و نهادهای ذی‌ربط در کنار سمن‌ها اقدام به افزایش اعتمادسازی سمن‌ها برای جلب مشارکت حداکثری جامعه نمایند به‌عنوان مثال در زلزله سرپل ذهاب باهدف بهره‌گیری از اعتماد عمومی و جلب مشارکت حداکثری، دولت باید وظیفه جمع‌آوری کمک‌های نقدی و غیرنقدی را از سازمان‌های دولتی به سمن‌ها واگذار کند و دولت نقش نظارتی - حمایتی در جمع‌آوری و توزیع کمک‌ها را ایفا نماید تا از این طریق ضمن اعتمادسازی مشارکت حداکثری آحاد مردم جلب گردد.

- باتوجه به نتایج تحقیق، سمن‌ها در زمینه اشتغال‌زایی پایدار و مدیریت بحران مردم‌محور، نقش اساسی داشته‌اند؛ در بحران زلزله سرپل ذهاب باهدف باز احیا و پایداری مناطق باید طرح‌های اقتصادی در دستور کار قرار گیرد و سمن‌ها به‌واسطه جلب مشارکت افراد توانمند در راه‌اندازی کسب‌وکارها و جمع‌آوری منابع مالی موردنیاز می‌توانند اشتغال‌زایی پایدار را در این مناطق ایجاد نمایند و زمینه بازسازی و بازاحیا را فراهم کنند لذا پیشنهاد می‌گردد به طرح‌هایی که سمن‌ها به‌عنوان طرح اشتغال‌زایی پایدار به دستگاه‌های مربوطه ارائه نموده‌اند، رسیدگی بیشتر و مناسب‌تری شود و در دستور کار دستگاه‌های ذی‌ربط قرار گیرد و مورد حمایت قرار گیرند.

- نتایج نشان دادند که سمن‌ها در زمینه‌های مختلف بهداشت، محیط‌زیست، مشاوره و ... اقداماتی در مناطق زلزله‌زده

انجام داده‌اند و در این حوزه توانایی بالایی را از خود نشان دادند، لذا تنها کافی است که دولتی‌ها مقداری مسائلی را که پیش پایشان است تسهیل کنند و یک حمایت مناسب از این سازمان‌ها بنمایند تا زمینه بیشتری برای مشارکت مردمی و اقدامات داوطلبانه در این حوزه‌ها فراهم گردد؛ لذا پیشنهاد می‌گردد که دولت با حمایت‌های مالی - غیرمالی در کنار سمن‌ها زمینه ارتقا مشارکت در زمینه‌های مختلف بهداشتی، محیط‌زیست، مشاوره و... را فراهم کند.

- باتوجه به نقش سمن‌ها در بازسازی و بازاحیا مناطق آسیب‌دیده می‌بایست ظرفیت آنان برای جلب مشارکت اجتماعی و ارائه پاسخ مناسب به موقع به بحران‌ها، همواره فعال نگه داشته شوند؛ لذا علاوه بر تعداد، توزیع این سازمان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و باید شرایطی ایجاد گردد تا این سازمان‌ها در اقصی نقاط کشور و به‌ویژه در سطوح محلی (شهری و روستایی) و مناطق محروم باهدف توانمندسازی افراد بومی و توسعه درون‌زا فعال شوند. به‌عنوان نمونه در دو شهرستان سرپل ذهاب و ثلاث باباجانی که از مناطق محروم هستند این سمن‌ها حتی پس از بازاحیا بحران باهدف ارائه خدمات آموزشی - مشاوره‌ای، فقرزدایی و توانمندسازی مردم بومی می‌بایست به فعالیت خود ادامه دهد و در صورت بروز بحران‌های دیگر به‌سرعت مشارکت اجتماعی حداکثری منطقه را در راستای پاسخ مناسب و به‌موقع برانگیخته نمایند.

از محدودیت‌های اصلی این پژوهش می‌توان به‌سختی در دسترسی به جامعه مورد مطالعه پس از گردهمایی مذکور در روش‌شناسی اشاره نمود چراکه پس از گردهمایی افراد مذکور در سطح دو شهرستان مورد مطالعه پراکنده شدند. همچنین در راستای انجام پژوهش‌های آتی عنوان پژوهشی «چالش‌های فراروی سمن‌ها در بازاحیا و بازسازی پایدار مناطق آسیب‌دیده در دوران پسابحران» ارائه می‌گردد.

منابع

- آقابخشی، حبیب (۱۳۸۲). منشور مددکاری اجتماعی برای بلایای طبیعی (با نگاهی به زلزله بم). *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۳ (۱۱)، ۱۳۳-۱۴۵.
- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). بررسی رابه اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان، *نامه علوم اجتماعی*، ۱۷ (۱)، ۲۰-۳۵.
- باغ میرانی، مصطفی؛ اسماعیلی گیوی، محمدرضا؛ حسن زاده، محمد؛ نوروزی، علیرضا (۱۳۹۶). توسعه مدل مفهومی مسئله یابی پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای جهت‌دار. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۴ (۳)، ۳۴-۴۷.
- بخشی‌نیا، اکبر (۱۳۹۳). نقش مددکاری اجتماعی در بلایای طبیعی با تأکید بر زلزله. *فصلنامه مددکاری اجتماعی*، ۳ (۴)، ۴۸-۵۷.
- پورطاهری، مهدی؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره (۱۳۹۰). ارزیابی تطبیقی روش‌های رتبه‌بندی مخاطرات طبیعی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: استان زنجان). *پژوهش‌های روستایی*، ۲ (۷)، ۳۱-۵۴.
- جمالوندی، محسن؛ جمالوندی، زهرا (۱۳۹۳). مدیریت بحران در زلزله توسط سازمان‌های غیردولتی. *ششمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت جامع بحران، مشهد: دبیرخانه دائمی کنفرانس بین‌المللی مدیریت جامع بحران*، https://www.civilica.com/Paper-INDM06-INDM06_252.html
- حسینی، مازیار (۱۳۸۷). *مدیریت بحران*. چاپ اول، تهران: نشر شهر.
- خسروی، احسان؛ غلامرضایی، سعید؛ رحیمیان، مهدی؛ اکبری، مرتضی (۱۳۹۵). تحلیلی بر عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی سازمانی در تعاونی‌ها. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۳ (۴)، ۸۹-۱۰۱.
- خسروی، احسان؛ غلامرضایی، سعید؛ رحیمیان، مهدی؛ اکبری، مرتضی (۱۳۹۶ الف). بررسی اثر مؤلفه‌های کارآفرینی سازمانی بر عملکرد تعاونی‌ها از دیدگاه اعضای تعاونی‌های مرغ‌داران استان کرمانشاه. *پژوهش‌های روستایی*، ۸ (۴)، ۶۰۷-۶۲۰.
- خسروی، احسان؛ غلامرضایی، سعید؛ رحیمیان، مهدی؛ اکبری، مرتضی (۱۳۹۶ ب). بررسی تأثیر مؤلفه‌های بازدارنده توسعه کارآفرینی سازمانی بر گرایش کارآفرینانه سازمانی در تعاونی‌های کشاورزی. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۶ (۲۲)، ۱۲۳-۱۵۰.
- خسروی، احسان؛ نادری، نادر؛ رضایی، بیژن؛ آزادی، حسین (۱۴۰۰). بررسی مدل سازگاری رفتاری صاحبان کسب و کارهای حوزه

- گردشگری استان کرمانشاه در رویارویی با بحران کووید - ۱۹. *جغرافیا و پایداری محیط*، ۱۱ (۱)، ۵۵-۷۲.
- دماری، بهزاد؛ حیدرنیا، محمد علی؛ رهبری بناب، مریم (۱۳۹۳). نقش و عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حفظ و ارتقای سلامت جامعه. *فصلنامه پایش*، ۱۳ (۵)، ۵۴۱-۵۵۰.
- زاهدی، محمد جواد (۱۳۸۸). *نقش سازمان‌های غیردولتی در توسعه پایدار*. چاپ اول، تهران: انتشارات مازیار.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه (۱۳۹۷). *بررسی زلزله استان کرمانشاه*. کرمانشاه: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه.
- شمس، مجید؛ معصوم‌پور سماکوش، جعفر؛ سعیدی، شهرام؛ شهبازی، حسین (۱۳۹۰). بررسی مدیریت بحران زلزله در بافت‌های فرسوده شهر کرمانشاه مطالعه موردی: محله فیض آباد. *فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط*، ۱ (۱۳)، ۴۱-۶۶.
- علاءالدینی، پویا؛ فرضی زاده، زهرا؛ عزیزی مهر، خیام؛ یگانه، نسیم (۱۳۹۹). بازسازی و توسعه محلی پس از سوانح: برخی چالش‌ها در مناطق زلزله زده استان کرمانشاه. *توسعه محلی (روستائی-شهری)*، ۱۲ (۲)، ۶۱۹-۶۴۲.
- علوی، اکبر (۱۳۸۷). *پاسخگویی به بحران و بهبودی*، کرمان: انتشارات مرکز مطالعات مدیریت بحران شهرداری کرمان.
- قانع‌راد، محمدمبین؛ حسینی، فریده (۱۳۸۴). ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی (مطالعه تجربی در بین جوانان تهران). *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۶ (۳)، ۹۷-۱۲۳.
- گلشن‌پژوه، محمد رضا (۱۳۸۱). *راهنمای سازمان‌های غیردولتی*. تهران: موسسه ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی برای معاصر.
- محسنی، رضا؛ خوش‌فر، غلامرضا؛ بابایی، قربان‌علی؛ ابراهیمی، میترا (۱۳۹۲). بررسی عامل‌های موثر بر انگیزه مشارکت در سازمان‌های مردم‌نهاد. *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۴ (۲)، ۱۶۷-۱۹۰.
- منوچهری، هومان؛ ایمانی، الهام؛ آتش‌زاده شوریده، فروزان؛ علوی‌مجد، حمید (۱۳۹۶). چالش‌های کار دانشجویی از دیدگاه پرستاران: یک مطالعه کیفی با رویکرد تحلیل محتوا. *مجله کومش*، ۹ (۲)، ۲۹۴-۳۰۸.
- مومنی‌راد، اکبر؛ علی‌آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم؛ مزینی، ناصر (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۴ (۱۴)، ۱۸۷-۲۲۲.

References

- Aghabakhshi H. (2004). Bam Earthquake and Social worker Charter in natural disaster, with an approach to Bam Earthquake refahj. *Social Welfare*. 3 (11), 133-145 (In Persian).
- Alaadini, P., Farzizadeh, Z., Azizimehr, K., & Yeganeh, N. (2021). Post-disaster Reconstruction and Local Development: Some Challenges in Earthquake-Stricken Areas of Iran's Kermanshah Province. *Community Development (Rural and Urban Communities)*, 12 (2), 619-642. doi: 10.22059/jrd.2021.320564.668639 (In Persian).
- AOTA, R., & MUROSACKI, Y. (2004, August). Study on Essential Requirements for NGOs to Support Victims in Earthquake Disasters. In *13th World Conference on Earthquake Engineering*.
- Baghmirani, M., Esmaili Givi, M. R., Hassanzadeh, M., & Noruzi A R. (2017). Developing the Conceptual Model of Research Problem Finding Using Directed Content Analysis. *Human Information Interaction*. 4 (3), 34-47 (In Persian).
- Bakhshinia A. (2015). The Role of Social Workers in Natural Disasters with Emphasis on Earthquake. *Socialworkmag*. 3 (4), 48-57 (In Persian).
- Benson, C., Twigg, J., & Myers, M. (2001). NGO Initiatives in Risk Reduction: An Overview. *Disasters*, 25 (3), 199-215.
- Charles, A., Lauras, M., & Tomasini, R. (2010, October). Collaboration networks involving humanitarian organisations—particular problems for a particular sector. In *Working Conference on Virtual Enterprises* (pp. 157-165). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Chopra, R. (1989). *The Role of Voluntary Organizations*. People's Science Institute, Discussion Paper.
- Christoplos, I., Mitchell, J., & Liljelund, A. (2001). Re-framing Risk: The Changing Context of Disaster Mitigation and Preparedness. *Disasters*, 25 (3), 185-198.
- Damari, B., Heidarnia, M. A., & Rahbari Bonab, M. (2014). Role and performance of Iranian

- NGOs in community health promotion. *Payesh*. 13 (5), 541-550. (In Persian).
- Environment Canada (EC). (2011). *Emergency Management Basics*. Available at: <https://www.ec.gc.ca/ouraganshurricanes/default.asp?Lang=En&n=31DADDF5-1>.
- Erdik, M., Rashidov, T., Safak, E., & Turdukulov, A. (2005). Assessment of seismic risk in tashkent, uzbekistan and bishkek, kyrgyz republic. *Soil Dynamics and Earthquake Engineering*, 25 (7-10), 473-486.
- Ghafory, M., (2005). Earthquake Risk Management Strategies: Iranian Experience, Tehran, UNESCO off and International Institute of Earthquake Engineering and Seismology (IIIES), 1-9.
- Ghaneei-Rad, M. A., & Hosseini, F. (2005). Values, Network of Relations and Participation in Non-Governmental Organizations (Experimental Study among the Youth of Tehran). *Iranian Journal of Sociology*, 6 (3), 97-123 (In Persian).
- Golshan Pajoo, M. R. (2002). Guide to Non-Governmental Organizations, Cultural Institute for International Studies and Research for Contemporary, Tehran (In Persian).
- Gupta, D. D. (2006). Community Based Preparedness, Prevention and Mitigation. Sustainable Approaches, 1 (8), Sangamam, Tntrc.org.
- Hosseini, M. (2008). Crisis Management, First Edition, Tehran: Shahr Publishing (In Persian).
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Jamalvandi, M., & Jamalvandi, Z. (2014). Earthquake Crisis Management by Non-Governmental Organizations, *Sixth International Conference on Comprehensive Crisis Management*, Mashhad, Permanent Secretariat of the International Conference on Comprehensive Crisis Management, https://www.civilica.com/Paper-INDM06-INDM06_252.html (In Persian).
- Johnson, C. (2007). 'Impacts of prefabricated temporary housing after disasters: 1999 earthquakes in Turkey'. *Habitat International*. 31(1), 36-52.
- Kermanshah Management & Planning Organization (2019). *Earthquake survey of Kermanshah province*. Kermanshah: Kermanshah Management and Planning Organization (In Persian).
- Khosravi, E., Gholamrezaee, S., Rahimian, M., & Akbari, M. (2016). Analysis of the effective factors in development of organizational entrepreneurship in cooperatives. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 3(4), 89-101 (In Persian).
- Khosravi, E., Gholamrezai, S., Rahimian, M., & Akbari, M. (2017 a). The Effect of Organizational Entrepreneurship Orientation on the Performance of Cooperatives From the Perspective of Poultry Cooperatives Members in Kermanshah Province, Iran. *Journal of Rural Research*, 8(4), 607-620. doi: 10.22059/jrur.2017.224305.1043 (In Persian).
- khosravi, E., gholamrezai, S., Rahimian, M., & akbari, M. (2017 b). Investigating the Aspects Hampering the Development of Organizational Entrepreneurship on Organizational Entrepreneurial Orientation in Agricultural Cooperatives (The Case of the Poultry Cooperatives in Kermanshah Province). *Co-Operation and Agriculture*, 6(22), 123-150 (In Persian).
- Khosravi, E., Naderi, N., Rezaei, B., & Azadi, H. (2021). Investigating the Behavioral Adaptation Model of Tourism Business Owners in Kermanshah Province facing COVID-19 Outbreak. *Geography and Environmental Sustainability*, 11 (1), 55-72 (In Persian).
- Kilby, P. (2008). 'The strength of networks: the local NGO response to the tsunami in India'. *Disasters*. 32 (1), 120-130.
- Lawther, P.M. (2009). 'Community involvement in post-disaster re-construction: case study of the British Red Cross Maldives recovery program'. *International Journal of Strategic Property Management*. 13 (2), 153-169.
- Lukaszczuk, A., & R. Williamson (2010). 'The role of space related non-governmental organizations (NGOs) in capacity building'. *Advances in Space Research*. 45 (3), 468-472.
- Madon, S. (1999). 'International NGOs: networking, information flows and learning'. *Journal*

- of *Strategic Information Systems*. 8 (3), 251–261.
- Manouchehri, H., Imani, E., Atashzadeh-Shoorideh, F., & Alavi Majd, H. (2017). Challenges of work during studying from the perspective of nurses: A qualitative study with content analysis approach. *Koomesh*, 19 (2), 294-308 (In Persian).
- Meier, J. (1995). 'The importance of relationship management in establishing successful interorganizational systems'. *Journal of Strategic Information Systems*. 4 (2), 135–148.
- Mileti, D.S. (1999). *Disaster by Design: A Reassessment of Natural Hazards in the United States*. Joseph Henry Press, Washington, DC.
- Mohanty, M. (2008). 'Role of NGOs in management of natural disasters'. *Disaster Advances*. 1(1). 15–17.
- Mohseni, R., Khosh Far, Gh. R., Babaei, GH. A., & Ebrahimi, M. (2013). "Study of factors affecting the motivation to participate in non-governmental organizations", *Quarterly Journal of Women and Society*, 4 (2), 167-190 (In Persian).
- Momeni Rad, A. (2013). Qualitative content analysis in research tradition: nature, stages and validity of the results. *Quarterly of Educational Measurement*, 4 (14), 187-222 (In Persian).
- Overseas Development Institute (ODI) (2005). Briefing Paper, Aftershocks: Natural Disaster Risk and Economic Development Policy.
- Paul, B.K. (2003). 'Relief assistance to 1998 flood victims: a comparison of the performance of the government and NGOs'. *The Geographical Journal*. 169 (1). 75–89.
- Priest, h, (2002). An approach to the phenomenological analysis of data. *News researchers*, 10 (2), 50-63.
- Pugh, M. (1998). Post-conflict Rehabilitation: social and civil dimensions. *The Journal of Humanitarian Assistance* <http://www.jha.ac/articles/a034.htm>.
- Schwandt, T.A., Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (2007). Judging interpretations: but is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Dir Eval*, 114, 11-25.
- Shams, M., Masoumpour, J., Saeedi, S.H., & Shahbazi, H. (2010). Investigation of Earthquake Crisis Management in Dilapidated Tissues of Kermanshah Case Study: Feyzabad Neighborhood, *Geographical Quarterly of Environmental Management*, 1 (13), 41-66 (In Persian).
- Sharma, V.K., (2004). Disaster Management Strategies in India. In "Coping with Natural Hazards: Indian Context", Orient Longman Private Limited, 250-256.
- Shaw, R., & K. Goda (2004). 'From disaster to sustainable civil society: the Kobe experience'. *Disasters*. 28 (1), 16–40.
- Sizer, M. A., & Stephen, E. (2009). Roadmap to a More Holistic Recovery: Recommendations for Effective Policy to Enhance Human Recovery in the Wake of Disasters, New Orleans: Louisiana Family Recovery Corps, February. As of September 9.
- Taherkhani, M., Sojasi qeydari, H., & Sadeghloo, T. (2012). Comparative Assessment of Ranking Methods for Natural Disasters in Rural Regions (Case Study: Zanjan Province). *Journal of Rural Research*, 2 (7), 31-54 (In Persian).
- Twigg, J., Steiner, D., Myers, M., & Benson, C. (2000). NGO Natural Disaster and Mitigation Project: A Study of International Development and Relief Organizations based in the UK. Research study funded by ESCOR.
- Waugh Jr, W. L. (2006). The political costs of failure in the Katrina and Rita disasters. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 604(1), 10-25.
- Weisler, R. H., Barbee, J. G., & Townsend, M. H. (2006). Mental health and recovery in the Gulf Coast after Hurricanes Katrina and Rita. *Jama*, 296(5), 585-588.
- Wood, J. (2004). Improving NGO coordination: lessons from the Bam earthquake. *Humanitarian Exchange*, 27, 27-30.
- Xu, J. P. & Du, W. J. (2010). 'Meta-synthesis pattern of the systems engineering for receiving aid from NGOs after the Wenchuan earthquake'. *Journal of Catastrophology*. 25 (4), 102–109 (In Chinese.).
- Xu, J. P., & Cui, J. (2011). 'Meta-synthesis pattern of NGO post-disaster interactive assistance'.

- Journal of Catastrophology*. 26 (2), 139–144 (In Chinese.)
- Xu, J. P., & Meng, L. N. (2011). 'Meta-synthesis pattern of the approaches of domestic NGO and government to cooperate in Wenchuan post-earthquake'. *Journal of Systems Engineering*. 26 (6), 1–10 (In Chinese.)
- Xu, J. P., & Zhuo, A. N. (2011). 'Meta-synthesis pattern of cooperation between NGO and local government in post-disaster reconstruction after the Wenchuan earthquake'. *Journal of Catastrophology*. 26 (4), 127-133 (In Chinese.)
- Zahedi, M, J. (2009). *The Role of Non-Governmental Organizations in Sustainable Development*, Tehran: Maziar Publications, First Edition (In Persian).